

vinden kan in een omgeving, die geheel harmonieert met datgene, wat wij noodig hebben. Ook hier verloochent zich ons innerlijk zijn niet. Wij, die geschapen zijn naar Gods beeld, wij, in wie de Logos Gods spreekt, gevoelen allerwegen de verwantschap aan de natuur, die door onzen God is gemaakt, door zijn Logos.

Maar is er alzoö aanpassing van ons innerlijk zijn en de natuur schier immer te vinden, anders is het daar, waar de mensch de stof omvormt tot maaksels van zijn hand, en waar hij de dingen maakt naar het beeld van zijn geest.

De leugen is in ons leven ingekomen.

Daarom kennen en weten wij niet, wat harmonieert met de natuur rondom datgene, wat wij vormen als het werk van onze handen.

Daarom verstaan wij niet, waar wij mogen spreken, en waar wij moeten zwijgen.

Daarom „doen“ onze bouwwerken zoo onwaar dikwerf.

Bovendien, wij verstaan de sprake van onzen God zoo weinig. En daardoor komt het, dat datgene, wat de sprake is van onzen geest, zoo menigmaal vloekt tegen hetgeen de taal is van Gods werk rondom. Maar we begrijpen wellicht ook niet, dat God door allerlei vorm spreekt, óók in zijn natuur.

En dat wij dus ook voor de vormen van ons werk, leidraad kunnen hebben in Zijn werk.

Is ons wijsgeerig denken in vele opzichten een nadenken van de gedachten Gods, dan moet daaruit noodwendig volgen, dat ons scheppend werken moet zijn een beelden van datgene, wat God ons eerst uit Zijn gedachte en uit Zijn werk heeft laten grijpen.

Maar zóó gaat er een wijsbegeerte spreken, ook in de doode steen. Zoo komt er gedachte, ook in het bouwwerk van de kinderen van onzen tijd.

Veelal heeft men zich verbaasd over de nieuwe bouwde, die allerwegen baan breekt. Het is inderdaad in menig opzicht geheel nieuw, wat men ziet.

In dit nieuwe ligt een wijsbegeerte.

In de thans aangevangen artikelen-reeks, die naar het plan een zestal artikelen omvat, zullen we trachten iets van dit nieuwe te begrijpen, en dat nieuwe aan kritiek te onderwerpen. Niet vanuit vakkundig, maar vanuit wijsgeerig standpunt.

Om dan tenslotte eenige gedachten aan te geven, volgens welke, naar christelijke wereldbeschouwing, scheppende kunst heeft te leven.

J. WATERINK.

GEESTELIJKE ADVIEZEN.

Een onzer jonge lezers deed me twee vragen, die voor hem eigenlijk één vraag schijnen te zijn, maar die ik als twee afzonderlijke meen te moeten beantwoorden.

De eene raakt de verzekerdheid des geloofs, de andere den toegang tot des Heeren Avondmaal.

Ik Ben blij, dat ze voor 't besef van mijn jongen vriend niet los naast elkaar staan. Want dat doen ze ook in werkelijkheid niet. Het toegaan tot des Heeren Avondmaal — en daarmee dus óók het doen van belijdenis, waardoor men den toegang tot den bondedisch zoekt — zijn onder ons geen dingen, die niets met elkaar hebben uit te staan. Wie ten Avondmaal komt, belijdt daarmee, dat hij zich kent als een schuldig en verloren zondaar voor God, dat zijn zonden hem van harte leed zijn, dat zijn ziel dorst naar verzoening met zijn God, dat hij, vertrouwend op de beloften Gods in het Evangelie, die verzoening zoekt in het bloed des Heeren Jezus Christus, en dat hij naar den eisch van het Verbond der genade, waarin deze beloften hem geschonken werden en dat hem door den Doop

beteekend en verzegeld werd in gehoorzaamheid aan den Heere begeert te wandelen.

Wie in oprechtheid ten Avondmaal komen zal, mag daarom aan deze dingen niet vreemd zijn. Hij moet er zich, naar de vermaning van onzen Heidelbergse en van het Formulier voor de bediening van het H. Avondmaal, ernstig en als voor Gods aangezicht in beproeven. Geen aandrang van ouders om toch belijdenis te doen, geen vermaning van den Leeraar met de verplichting, die ons door den Doop is opgelegd, geen overweging van welken aard ook, mag ons verleiden, over dezen eisch van waarheid en oprechtheid in het heilige ons heen te zetten.

En dit alles gaat niet buiten onzen genadestaat om. Integendeel, het raakt dien van punt tot punt.

Elk, die deze kenteekenen in zich vindt, is een begenadigde, een rijk-begenadigde, is een wedergeborene en geloovige, is een kind van God en een erfgenaam des eeuwigen levens.

Daarom zei ik, er me in te verblijden, dat voor m'n vrager die twee: zijn genadestaat en de vraag of hij belijdenis des geloofs doen en ten Avondmaal gaan zal, niet los naast elkaar staan.

Maar waar ik hem nu voor waarschuwen moet, is, die twee op een verkeerde wijze met elkaar te verbinden. Dat doet men als men zijn genadestaat en den toegang tot het H. Avondmaal rechtstreeks met elkaar verbindt. Als men begint met den genadestaat in het afgetrokken als voorwaarde te stellen voor den toegang tot het Avondmaal. En dan voortgaat met zich verzekerdheid van zijn genadestaat te stellen als eisch voor het zoeken van het Nachmaal. Het gevaar ligt dan voor de hand, dat men zich in zijn genadestaat gaat beproeven buiten de kenteekenen om, waarin hij openbaar wordt; met name buiten die, waarin het Heilig Avondmaal, uit kracht van zijn betekenis, wil, dat we ons beproeven zullen. En dat men zich een maastaf overlegt, die straks als een slagboom valt tusschen ons en den bondedisch. En dat aan dit gevaar m'n briefschrijver niet ontkwam, blijkt uit de wijze, waarop hij verzekerdheid des geloofs en toegang tot het Avondmaal verbindt.

M'n raad aan hem is daarom: lieve, beste jonge vriend, zet, bij de vraag, of ge al of niet moogt aangaan aan 't Avondmaal, dien eisch van verzekerdheid des geloofs op zij, en beproef u alleen in die kenteekenen van den gerechtigde tot het Avondmaal, die de Heidelbergse zoo juist en zoo leeder uit het Avondmaal zelf afleidt. Ge zoudt anders tot voorwaarde voor 't gebruik des Avondmaals gaan stellen, wat de Heere juist als vrucht er van werkt in onze zielen.

Juist wie in zich vindt wat het Avondmaal vordert, maar nog mist de blijde verzekerdheid des geloofs, waarnaar hij dorst, moet ten Avondmaal gaan om, in den weg van sterking des geloofs, tot die verzekerdheid te geraken.

Doch nu kom ik nog tot iets anders. De vraag naar verzekerdheid des geloofs zet N. N. om in deze andere: „Hoe kom ik tot waarachtige verbrijzeling des harten?“ En dit is een zeer bedenkelijke verwisseling.

Niet — dat zet ik met nadruk voorop — alsof we ons in de oprechtheid van ons berouw over de zonde niet ernstig zouden moeten beproeven. Dat doen we nooit te veel. Al zullen we dan toch altoos veilig doen, daarbij op die „verbrijzeling“ geen al te eenzijdigen nadruk te leggen. Het zou ons licht verleiden om naar de heftigheid der gevoelsbeweging en der gevoelsuiting, de oprechtheid en de diepte van ons schuldgevoel af te meten. En de bewegingen van ons gevoelsleven zijn een zeer betrouwbare maatstaf. Haar waarde hangt zoo in elk opzicht af van onzen persoonlijke aanleg. Veiliger is het, hier achter ons gevoel door te dringen tot onzen wil. Veel meer dan in het eerste

wordt in het laatste openbaar of ons berouw al of niet oprecht is.

Doch dit in 't voorbijgaan. Wat ik vooral nog zeggen wilde, is dit: dat we toe moeten zien, niet uit verbrijzeling des harten te willen besluiten tot onzen genadestaat, om daaruit dan weer op te klimmen tot verzekerdheid des geloofs. Zeker, daar is verband tusschen zielsverbrijzeling en verzekerdheid des geloofs. Maar dat verband loopt niet door de verzekerdheid van onzen genadestaat. Dat verband loopt door Christus. De verzekerdheid des geloofs is immers verzekerdheid des geloofs in Christus!

Wie uit zijn verbrijzeling besluit tot zijn genadestaat en uit zijn genadestaat zich poogt op te heffen tot verzekerdheid — die bouwt in en op zich zelf. Zijn gebouw moet altoos wankel staan. En wee hem, als hij zich inbeeldt, dat het onbeweeglijk is. Christus is het fundament. Alleen wat op Hem gebouwd wordt, zal bestaan. Verbrijzeling des harten kan Hem en Zijn werk niet vervangen. Verbrijzeling bedoelt juist tot Hem te drijven. Aan een verbrijzeld hart hebben we niets. In Christus vinden we alles.

V.

K. F.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

De groote boycot.

Marx' stelsel van het historisch materialisme wordt in zijn perspectieven voor de toekomst o.m. met zeer groote stelligheid afgewezen in het visioen van het Beest uit Op. 13.

Hier toch wordt ontwikkeld de gedachte, dat de anti-christelijke wereld zich in haar eindelijken worstelstrijd voor het sociale leven geheel en al, en ook uitsluitend, zal laten leiden door geestelijke waarden, door de geestelijke antithese, die in de wereld is en zijn zal tot haar einde toe.

Lees Openbaring 13, en zeg dan zelf, of hier niet ronduit gepredikt wordt de boycot, en ook: zulk een einde van den klassenstrijd, waarbij de klassen zich verenigen, niet in het feestelijk uur, dat de armen van eertijds met de rijken van vroeger doet aanzitten aan den vetten maaltijd van gierig weelde-slurpen of van beheerschte levensvreugd, doch in het oorlogs-zuchtig uur van het ultimatum der geheele wereld aan alle christendom, en in het bestiale decreet, dat van den maaltijd der wereld zelfs geen kruimpje mag vallen voor de honden.

Die honden... dat zijn de christen honden.

* * *

In verband met de verleden week besproken sociale toekomst-perspectieven willen wij ook nu er iets van zeggen.

In Openbaring 13 wordt „het Beest“ ten tonele gevoerd. Zijn naam, d.w.z. de ontsluiting van zijn wezen, wordt aangeduid in het getal 666 (vs. 18). Ontzaglijk veel zijn de pogingen geweest van hen, die door middel van de z.g. „gematria“ dat raadselachtige getal wilden afsporen, zijn geheim. Hierbij ging men uit van het feit, dat zoo-wel in het hebreuwsch als in het grieksch de getallen door letters werden aangeduid. Een willekeurig woord kon dus in een getal worden verborgen, als men de letters verving door de daardoor ook aangegeven cijfers en de zoo verkregen getallen optelde.

Maar ieder kan gemakkelijk zien, hoe deze methode van verklaring van „666“ de door openzet voor honderden aandragers van namen of titels of spreken, die het gevraagde getal tot uitkomst hebben.

Al geven wij toe, dat men over de opvattingen, die in het getal 666 een aanduiding van een bepaald Romeinsch keizer of het Romeinsche

eeuwsche school¹⁾. Haat nu, en weerwraak gingen door voor nobele motieven, en wij gevoelen allen, dat zulks niet ongerijmd is. Om wezenlijk te kunnen haten, moet men karakter en een zekere ziele-grootheid bezitten.

Welnu, Athalia, de dochter van Izabel en Achab, heeft moeten beleven, dat het gansche huis haars vaders omgebracht werd door een wreed veld-overste, die, eenmaal koning geworden, geen durf genoeg bleek te hebben, om met Jerobeam's afgoderij te breken. De Athalia van Racine ziet achter Jehu Jehova en in het geweld van den krijgsoverste de uitvoering van het vonnis, door den Allerhoogste geveld. Zij poogt nu den God van Juda te treffen in het dierbaarste wat deze heeft, namelijk in het kroost van zijn knecht David. Haar kleinkinderen zijn niet meer de kinderen van den uit haar ingewand voortgekomen zoon Ahazia, maar afstammelingen van den door God verhoogden maar door haar fel gehaten David. Oog om oog, tand om tand! In Jehova's naam heeft Jehu haar familie van den aardbodem weggedaan. Evenzoo zal zij in Baäl's naam, het huis van David uitroeien. Zij

¹⁾ Shakespeare heeft zich nooit deze beperking opgelegd. Zijn drama's zijn een, zij het ook grandioos, dooreenmenging van tragische en komische motieven. — Naderhand, in de 18e eeuw, als de „klassieke“ zeurdeusem is uitgewerkt, zal hij ook in Frankrijk vele navolgers vinden. Maar gedurende lange jaren gaat Shakespeare in Frankrijk door voor een geniale gek.

keizerschap willekeurig keizer was kelijk een en een dr opvatting, te duiden voor ons nog altijd symboli welke het aanduidt? dat de pre de trekken leent aan dat dan o lijk kenne te herken exegese Anti-christ brengen n type, dat den Rome maar ook de overh ongerechti tot aan o doen zien legd. De l en „den“ ons op d het heder Daarom Beest nie verschijn hebben, d

V. B. y. 4 strookt met den verhefd ik houd van hem; zou vanden be van getallen Op. 13 me zoodat het paasen van te wijzen, i voor den i gebreke ble rekenkunst

*) We m de Moor, huizen, die 666 aan, d 888 beaats dit bovenn kalyptisch ook Philip 7 als het menscheijk schiedijk (maar dan praestatie,

*) Dr Amsterdam bl. 17. Oo profet, be model, dat hem), doch is vergroot van de p bl. 109), antichristel voor ande

*) Hoeve leere de i verklaart i van 1—30 niet het 6 vormen, 6 Val. Boll, Vel. Hopp pgingen. óók hij te deze dan aan beho onder de Maurice J Century,

is als e tegen d en zoov of drun deze li prota; Zij geef houden; taatroof den he lippen,

Racine hoogepr den on Tusse van des cine ge termino blijven, de int Bijbelsc soon e die als diend • kleur c trouw, Wie a geslach daan?

POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN.

Rondom de Bùbelsche treurspelen van Racine.

IX.

Inhoud van de vorige artikelen: Kort overzicht van Racine's levensloop. Het mislukken van Phèdre brengt een omkeer in zijn leven, doet hem het terrein van de toneelkunst verlaten en brengt hem weer terug tot de geestelijke gemeenschap met Port-Royal.

Twaalf jaren daarna verzoekt Mme de Maintenon hem, een toneelstuk te schrijven voor de leerlingen van het instituut Saint-Cyr. Uitwijding over Mme de Maintenon en haar verbinding tot Lodewijk XIV.

Mme de Maintenon sticht de school van Saint-Cyr voor meisjes van den armen adel en wijd zich geheel daaraan. Op haar verzoek schrijft Racine voor de schoolster Esther. De voorstellingen zijn een groot succes.

Tusschen den Alauverus van den Bijbel en dien van Racine is een groot onderscheid, dat eenedeels voortkomt uit het feit, dat de „klassieke“ kunst zich niet inlaat met de locale kleur.

De kooren van Esther vormen een lyrisch element in het treurspel. Schaarsche van lyrische poëzie in de XVIIe eeuw. Oorzaak: de grootheid van een tijdperk is de objectiviteit. De opvoeringen van Esther brengen zooveel wereldsche dingen in de school van Saint-Cyr, dat de stichteres besluit, voortaan dergelijke voorstellingen in allen eenvoud te doen plaats vinden.

Het is de vreeselijke en geheimzinnige figuur van

Athalia, Koningin van Juda, die de dichter heeft gemaakt tot hoofdpersoon van zijn grootsche scheping. Ofschoon bedoeld oorspronkelijk als amusement voor kostschoolmeisjes, heeft Racine in dit treurspel zooveel van zijn dramatisch genie gelegd, dat bijna alle kunstcritici het beschouwen als het meest volmaakt stuk werk dat uit zijn handen is te voorschijn gekomen.

Misschien rijst bij een enkelen lezer de vraag hoe een gruwelijke moordenaar, een vrouw, die zestig kinderen heeft doen slachten, de centrale figuur van een nobel treurspel kan worden. Racine heeft de moeilijkheid van de situatie gevoeld, en de oplossing gezocht en gevonden in de motivering van de daad. De Bijbel laat zich niet rechtstreeks uit over de beweegredenen, die Athalia hebben gedreven tot haar gruweldaad. De drijfveer, die Racine haar geeft, is niet in strijd met de gegevens, die de Heilige Schrift zelve ons verstrekt.

Integendeel! — is, uit zielkundig oogpunt bezien, buitengewoon juist, en bovendien, ze maakt Athalia tot een verschijning, die waardig is als hoofdpersoon te fungeren van een klassiek treurspel. Het klassieke treurspel kan, althans in zijn hoofdfiguren, geen laagheid gedoogen. Een dievegge, een struikroover, een dronkaard, een vnaat, kan wel als hoofdpersoon in een blijspel optreden, maar nimmer in een treurspel, dat opgebouwd is volgens de opvatting van de Fransche zeventiende-

is berouw al
vooral nog
moeten zien,
llen besluiten
lan weer op
loofs. Zeker,
eling en ver-
band loopt
gedestaat.
verzekerdheid
des geloofs

zijn genade-
gt op te hef-
en op zich-
el staan. En
et onbewege-
leen wat op
rijzeling des
t vervangen,
drijven. Aan
in Christus

K. F.

LEVEN.

materialisme
ekomst o.m.
n het visioen

edachte, dat
r eindelijk
heleel en al,
door gees-
ke antithese,
ar einde toe,
zelf, of hier
toet, en ook:
waarbij de
eestelijk uur,
en van vroe-
maaltijd van
chte levens-
uur van het
christendom,
den maaltijd
vallen voor

t en honden.

besproken
wij ook nu

st" ten too-
ontsluiting
het getal 666
gen geweest
„gematria”
sen, zijn ge-
eit, dat zoo-
grieksch de
geduid. Een
etal worden
ng door de
de zoo ver-

opvattingen,
van een be-
Romeinsche

traak gingen
roelen allen,
lijk te kun-
zekere ziele-

el en Achab,
huis haars
wreed veld-
t, geen durf
obeam's af-
ne ziet ach-
den krigs-
t, door den
n God van
deze heeft,
David. Haar
en van den
hazia, maar
ogden maar
og, tand om
haar familie
zoo zal zij
itroeien. Zij
king opgelegd.
porenmenging
erhand, in de
* uitgewerkt.
Maar gedu-
ik door voor

keizerschap in 't algemeen zoeken, het vonnis van willekeurigheid niet behoeft te vellen (Rome's keizer was voor de christenen in die dagen werkelijk een type van de antichristelijke gedachte en een drager daarvan), toch heeft daarom elke opvatting, die naar een met bepaalde naam aan te duiden machthebber uit het verleden heenwijst, voor ons overwegende bezwaren¹⁾. En het zijn nog altijd óók theologen van naam, die aan de symbolische opvatting vasthouden, volgens welke het getal dus geestelijke verhoudingen aanduidt²⁾. Al willen wij allerminst ontkennen, dat de profetie, en ten deele ook de apocalyps, de trekken van haar toekomstbeeld meermalen ontleent aan de toestanden, die de ziener beleefde, zoodat dan ook in het Antichristelijk Beest wel degelijk kenmerkende eigenschappen van Rome's keizers te herkennen vallen, toch meenen wij, dat gezonde exegese bij de constructie van het beeld van den Antichrist (het Beest) niet alleen in rekening brengen moet de elementen van het antichristelijke type, dat Johannes in zijn dagen in den man op den Romeinschen keizerstroon voor oogen stond, maar ook het onderricht heeft te aanvaarden van de overheerschende stroomingen in het rijk der ongerechtigheid, zooals de eeuwen na Johannes tot aan onzen tijd toe den onderzoeker die hebben doen zien en haar conclusies hem hebben voorgelegd. De bijbel, die zelf tusschen de „antichristen” en „den” Antichrist onderscheid maakt, gebiedt ons op deze wijze zoowel op het verleden als op het heden te letten³⁾.

Daarom zoeken wij achter het visioen van het Beest niet minder dan de voorzegging van de verschijning, in de laatste dagen, van een machthebber, die in de wereld met groot gezag optreden

¹⁾ B.v.: dat het „verbergen” van een naam niet al te best strookt met Johannes' karakter: hij is niet te vergelijken met den verblinden jongeman, die op een muur in Pompei kraakte: ik houd van haar, wier getal 543 is (Deissmann, 337); de betekenis zou ondanks de verbergings toch gemakkelijk door de vijanden begrepen worden: de Openb. geeft een heel reeks van getallen, die alle symbolisch zijn: het eerste „beest” uit Op. 13 moet met het tweede op één lijn gesteld worden, zoodat het op een bepaalden persoon uit het verleden toepassen van „666” óók zou vragen een bepaalden man aan te wijzen, die als de valsche profet van zijn dagen Johannes voor den geest kan gestaan hebben, in welk werk men in gelijke mate het visionaire van den ziener komt met deze rekenmaties in gedrang, enz.

²⁾ We noemen: Dr A. Kuypers, Dr S. Greydanus, Dr J. C. de Moor, Dr V. Hepp, Th. Zahn (II 713 v.), Dr A. Veldhuisen, die in Bijbelsch Kerkelijk Wdb. schrift „Neemt men 666 aan, dan zal 777 het normale menschengetal zijn, terwijl 888 beantwoordt aan de getalwaarde van Jezus”. Tegenover dit bovennormale is dan 666 het ondernormale” (s. v. „Apocalypisch getal”, dl II. Kuypers, Greydanus, De Moor, Hepp, ook Philip Mauro (a. w. 20) zoeken een tegenstelling met 7 als het getal der goddelijke volmaaktheid, waaraan het menscheleke niet toe kan of wil of mag komen. Het menscheleke in zijn vergeefsche trachten naar het goddelijke (maar dan in zelfzucht) of in zijn volledig opgevoerde arbeidsprestatie, zonder God.

³⁾ Dr F. W. Graheide, Nieuw-Testamentische Exegese, Amsterdam, H. A. v. Rotterdam (jauug, reeds 13 Dec. 1912) bl. 17. Ook een man als Völter spreekt uit, dat de leugenprofet, het tweede beest (Op. 13^{4v.}) ontworpen is naar een model, dat de ziener uit zijn dagen kende (de Aziarch, volgens hem, doch dat het beeld van dien Romeinschen bewindhebber is vergroot en in de onderdeelen breeder ingewerkt ten behoeve van de profetische ontwikkeling der laatste dingen (a. w. bl. 109). Ongeveer op deze manier gelooven wij ook het antichristelijk beeld te mogen ontwerpen, al hebben wij daarvoor andere gronden.

⁴⁾ Hoeveer soms de symboliek door anderen gedreven wordt, leere de „oplossing” van G. A. v. d. Bergh v. Eyenga, die 666 verklaart als een drie-hoekgetal (660 de som van alle getallen van 1—36 en 36 weer de som van de getallen 1—8, zoodat niet het 6-tal, maar het 8-tal den grondslag schijnt te moeten vormen. (Zeitsch. für neutest. Wissenschaft, 1912, 13, 293 v.; Vgl. Boll, a. w. 23; en Nieuw Theol. Tijdschrift, 1915, bl. 82 v.; Vgl. Hepp, Antichr., 338). En als we dan nog denken aan de pogingen van Gunkel (Schöpfung und Chaos, 1840), waarbij ook hij tracht 666 te verklaren op symbolische manier, maar deze dan ontleend aan de mythologie van Babylon, ... nu, dan behoeven de voorstanders van de symbolische opvatting onder de orthodoxen zich nog niet weg te schamen. Vgl. Maurice Jones, B. D., The New Testament in the Twentieth Century, Macmillan & Co., London, 1914, 438, 439, 454, 455.

is als een vrouwelijke Lucifer, die de vuist ballt tegen den Almachtige. En gelijk Milton, Vondel en zoovele anderen om de Satansfiguur hun epos of drama hebben gegroepeerd, zoo heeft Racine deze hatende en hartstochtelijke vrouw tot de protagonist van zijn schoon treurspel gemaakt. Zij geeft den stoot tot de actie, hare lotgevallen houden onze aandacht gevangen en, bij de eindkatastroof zien wij haar, met het toornig gelaat naar den hemel gekeerd en met godslastering op de lippen, nedervaren in den afgrond der vernietiging.

Racine heeft haar tot antagonist gegeven den hoogepriester Jojada, die voor de belangen van den onmondigen koning opkomt.

Tusschen de beide allesoverheerschende figuren van den protagonist en den antagonist heeft Racine geplaatst een derden speler, of, om in de terminologie van het oude Grieksche treurspel te blijven, een tritagonist, die de drager van de intrige, de verwickeling, is. Ofschoon den Bijbelschen naam van Abner dragend, is deze persoon een creatie van Racine. Het is een man, die als krijgsoverste Joram en Ahaziah heeft gediend en die, als bij ons De Ruyter, zonder naar kleur of partij te vragen, het vaderland alléén getrouw, in den dienst van Athalia is overgegaan. Wie anders dan Athalia zou hij dienen, nu het geslacht van David van den aardbodem is weggegaan? Hij is Jojada zeer wél gezind en als hij

zal, en die aan de zonne haar geweldigste krachtsontplooiing, haar machtigste organisatie, haar scherpste wetenschappelijke verdediging, haar verlokendste propaganda en haar meest daemonische uitwerking geven zal. Op de ontzaglijke krachtsinspanning van dezen cultuur-mensch-zonder-God, op zijn hoogste arbeidsvermogen in de lijn der menschverheerlijking, wijst dan, naar de wet der symboliek⁴⁾, het getal 666:

* * *

Wanneer nu de Antichrist verschijnt, zal hij, aldus Johannes, grijpen naar het scherpe wapen, dat reeds zoo menige sociale worsteling heeft vergiftigd, het wapen van den „boycot”. Boycot — dat is de opzettelijke, systematische uitsluiting van de eene groep door de andere; een uitsluiting, waarbij aan de verdrukte partij het aanzitten aan de tafel der gemeenschap, de toegang tot de markt en tot het huis van arbeid ontzegd wordt.

Dit wapen nu zal de Antichrist keeren tegen het christendom.

Wanneer de eeredienst van den Mensch der Zonde uitgeroepen wordt, (vs. 14, 15), dan zal hij, zoo lezen we, aan wie hem volgen willen, een „merk-teeken” geven. Hoe men ook over den aard van dit kenteeken denken moge⁵⁾, zooveel is toch wel af te leiden uit Openb. 13, dat op uitwendig-waarmeembare wijze de keuze van de menschen vóór den Antichrist zich zal doen zien. En ieder, die tegen hem kiest, en de uiterlijke kenteekenen van gehoorzaamheid aan den Vorst der Zonde weigert, zal van het ruilverkeer worden uitgesloten. Wie met den grooten hoop niet optrekt en dus met den stroom niet meegaat, wie de aanbidding weigert aan den Mensch der Zonde, die zal de paria der toekomst moeten zijn (vs. 16, 17).

In dit licht gezien, is de schildering wel zeer bel van kleur, die de Bijbel van den Antichrist gegeven heeft.

Hij geeft ons het beeld van een geharnast strijder, een organisator, die, om den „vrede” der menschheid, den strijd niet ontwijkt, den strijd tegen het laatste asyl van het stervende christendom, gelijk hij het ziet en wil zien. Als die strijd de duizenden opzweept tegen de christenen, dan wordt het:

Zij knauwden hen door 't knagen van de pijn,
Wanneer zij hem, der aarde heer aanbden.
Zij dwongen hem, of 't hunne zielen schaafde,
Bij 't offer in zijn hooge huis te zijn.

Want in hem spookte reeds de vuren nacht,
Dien hij wel wist, dat over hem zou komen.
Toen dorste hij naar 't bloed van alle vromen,
Maar zijn gezicht bleef vriendelijk en zacht.

Wat hier W. de Mérode zegt, zegt de Bijbel ook, behalve dan dat laatste. Waarom ook zou het gezicht vriendelijk blijven en zacht van den man, die den grooten boycot uitroept? Waarom zou hij maskeeren zijn wil tot strijd? Zegt de Bijbel niet, dat hij deze uitsluitingstactiek met keur van redenen aannemelijk zal maken voor de filosofische en religieuze pseudoprofeten van zijn dagen? Lees, hoe het „beest uit de zee”, de machthebber (13¹⁻¹²⁾ der zonde, naast zich doet opkomen het „beest uit de aarde”, den redenaar, den denker, den valschen profet der zonde (vs. 1, 11). — en ge ziet den afgrond gapen. De daad der geloofsvervolgung zal zich

⁵⁾ Sommigen denken aan een zekere religieuze stigmatisatie, waarbij, ter eere van den keizer-god, het lichaam getatoeerd werd, of op andere wijze (b.v. door inbranden) de naam van het voorwerp der vereering in het lichaam leesbaar gemaakt werd; waarbij de vergelijking met Gal. 6¹⁷ geheel ten onrechte dienst moet doen (Weiss-Heitin, Kottm. a. w. 294); zie ook Völter, Off. 108. Anderen denken aan het stempel van den keizer, als grondslag der verklaring, Deissmann, Licht vom Osten 289; dit keizerlijk stempel werd op koopbrieven en dergelijke oorkonden afgedrukt. Weer anderen denken aan een handelsmerk: zij zien „de ontwikkeling van een corporatief monster met zulk een handelsmerk” (Philip Mauro, De Dag des Menachen, J. H. Kok, Kampen, 1915, 150). Zie voorts Bousset, a. w. 338.

eenmaal — maar dat gebeurt vlak voor de eindkatastroof — weet, dat er nog een koning is van Davids geslacht, is hij Athalia's tegenstander.

In korte trekken zal ik nu een overzicht geven van dit treurspel, dat van structuur zoowel als van taal en karakterteekening een der volmaakte is van de Fransche letterkunde⁶⁾.

Het eerste bedrijf behelst, evenals bij alle klassieke stukken, de expositie. De expositie brengt ons op de hoogte met plaats, tijd, omstandigheden, personen, kortom met alles wat noodig is om het stuk aanstonds te begrijpen. Maar terzelfder tijd, evenals de eerste maten ons het Leitmotiv, het thema, van de geheele symphonie doen hooren, zoo ook worden we dadelijk bij het eerste onderhouden, dat Jojada en Abner met elkander hebben, de diepe roerselen van de actie gewaar. Het is als het verre rommelen van den donder, dat aan de uitbarsting van het onweder zelf voorafgaat. Eenerzijds spreekt Abner over het gevaar, dat den tempel bedreigt van de zijde der door duistere oorzaken verontruste koningin; anderzijds onderhouden Jojada en zijn gade, Josabeth, elkander over het kind, dat het symbool en het onderpand is van de vrijheid des volks. Jojada vindt dat de tijd nu niet verre is, om het geheim van zijn geboorte aan zijn getrou-

⁶⁾ Voor meerdere details verwijs ik naar een door mij bewerkte editie van Athalia (Moulenhoff's serie Les meilleurs auteurs français.

gronden op het woord, omdat weer op de leer, de filosofie, de moraal, van den antichristelijken geest. Men zal de valsche profetie zien optreden met de prediking, dat verdelging van het christendom, hoe wreed ze schijnen moge, in den grond even barmhartig is als het wieden van het onkruid uit den bodem, waaruit voor den hongerenden mensch de vrucht moet rijpen (vgl. 16², 19², 20²).

Een poging, om die filosofie eenigermate te benaderen, geeft R. H. Benson, in een toekomstbeeld, aldus:

„Vrede, zoo legde men uit, was voor den eersten keer in de historie der wereld een feit geworden. Er was geen enkele Staat meer, hoe klein ook, wiens belangen niet dezelfde waren, als van een der drie afdeelingen der wereld, waartoe hij behoorde.... De vereeniging van deze drie afdeelingen onder een algemeen hoofd was volbracht door een Persoon, Die, naar het scheen, uit de humaniteit was opgerezen, juist op het oogenblik, dat zulk een Mensch gevraagd werd. Het geloof in hem vroeg dan ook, dat men zich aan zijn oordeel zou onderwerpen. — Dat er nu nog een koninkrijk zou bestaan, dat zijn eigen religieuze meeningen aan een klein aantal leden opdroeg, was een onverdragelijke tirannie, want geen Staat bezat het recht, algemeene wetten af te vaardigen, die niet door iedereen aanvaard konden worden. Dit was niets meer dan verkapt ketterij, die zelfs gevaarlijker was voor de algemeene welvaart der wereld, dan het Individualisme van het Individu. Het menscheleke ras was nu één geheel geworden, en het droeg een ontzettende verantwoording voor zichzelf; er waren geen privé-rechten meer.... De christenen bewezen eer aan een denkbeeldig bovennatuurlijk wezen. De christenen scheidden zich dus vrijwillig af van het Lichaam, zij waren als afgestorven ledematen, die zich lieten overheerschen door een kracht van buiten, die hun leven zelf in gevaar bracht en daardoor het geheele Lichaam in gevaar brachten. Moord, diefstal, onteering, zelfs anarchie, waren geen misdaden te noemen, vergeleken bij die monsterlijke zonde; want waar de anderen het Lichaam kwaad berekenden, deden zij toch nog geen aanval op het hart — hierdoor leed alleen het individu; maar het Leven zelf was niet aangerand. In het christendom schuilde een absoluut doodelijk vergif. Iedere cel, die er mede besmet werd, tastte direct het leven aan. Dit en dit alleen was de misdaad van Hoogverraad tegenover den mensch — en slechts het absoluut uitroeien was een gepast middel.... Met deze argumenten gewapend trokken de sprekers de wereld in, en het succes was aanmerkelijk groot geweest”⁷⁾.

Zoo zal dan de boycot tegen het christendom niet in geheime samenscholingen⁸⁾ worden voorbereid, doch openlijk gepredikt worden op den arcopaag der theomorphe menschheid. De valsche profet schuilt niet weg in het donker. Waarom

⁷⁾ R. H. Benson, De God der Wereld, Vertaling Henriette v. d. Waarden, Het Ned. Boekhuis, Tilburg, enz. bl. 362, 363. Deze Robert Hugh Benson is een zoon van aartsbischoep Edward White Benson, die in de Openb. een soort van christelijke filosofie der historie zag (M. Jones, a. w. 154). De zoon is een zeldzaam fijn corrector van den vader. Het boek, hoewel roomsch, en in menig opzicht voor ons onaanneemelijk, is toch fijn gedacht en geeft van de mogelijkheid, en ook de natuurlijkheid, van den strijd, ook in het sociale leven, tusschen Christendom en Antichrist, een zeer treffend beeld, waarin honderd maal meer „apokalyptisch gevoel” voor den dag komt, dan in duizend ecologische rekenommetjes, waarmee, vanuit Amerika, ook ons land overstroomd wordt. Het boek behoeft antipapisten niet af te schrikken, want het komt zoo dicht, in zijn grondgedachten, nabij alles, wat protestantische theologie van den latere tijd vond, dat het den roomschen auteur eenige moeite heeft gekost, om de kerkelijke goedkeuring te krijgen. Vgl. L. P. P. Franks, S. J., Robert Hugh Benson, Ned. Boekhuis, Tilburg, enz. z. j. 109—116, 121. Het slot achten wij te mat.

⁸⁾ Leo Perutz, Die Geburt des Antichrist, Rikola Verlag, Berlin, u. a. w., 46. Aufl. 1921, S. 69.

wen te openbaren.

In het tweede bedrijf begint de actie. Daarin valt wat men noemt, het motorisch moment; Athalia betreedt den tempel des Heeren. De eerste woorden, die men haar hoort uiten, zijn karakteristiek voor haar zielstoestand: „Je ne puis”. Men hoort waarom zij hierheen is gedwaald: zij zoekt er den vrede, het evenwicht, die van haar geweken zijn. Zij spreekt in tegenwoordigheid van Abner en Mathan, haar raadsman en booze genius, over haar innerlijke onrust, en vertelt den droom, die daarvan de aanleiding is. Elke Fransche scholier kent de schoone bewoordingen, waarmede zij haar ontzetting lucht geeft. Haar moeder Izebel is haar verschenen en heeft haar voorspeld, dat ook zij in de handen van den meedoogenloozen God der Joden zal vallen. Daarna heeft ze in haar droom een knaapje gezien, gekleed in den linnen lijfrok der Levieten, dat haar een dolk in de borst stiet. Nu, in den tempel, heeft ze dat jongste — 'tis Joas, het koningskind — in levenden lijve aanschouwd, en kent rust noch duur meer. — Het rechtstreeksche gevolg van dit gesprek is, dat het kind vóór haar wordt gebracht. Zij ondervraagt het, wordt ontroerd door zijn eenvoud en de oprechtheid, maar ergert zich over de wijze, waarop het opgevoed wordt. De spanning van het stuk stijgt hiermede in niet geringe mate.

MARMELSTEIN.

zou hij ook? Hij durft er wel zijn, als hij de wereld oproept tot den strijd tegen die groote pest: het christendom.

Maar nu wordt het dan ook voor hen, die aan Johannes profetie hun hoofd en hart gevangen geven, een onmogelijkheid, den vrede te zien lichten over de aarde, als het socialisme, met wat eruit voortvloeit, de wolken heeft gescheurd. Als iemand⁸⁾ zegt: „Welke vormen staat, maatschappij en samenleving ook zullen aannemen, steeds zal daarin het menschelek oordeel zoeken naar de gemeenschap, die van geslacht tot geslacht gedroomd is in vele talen, vele beelden en vele namen; elke afbraak geschiedt in haar naam, maar telkens moet elke wezenlijke opbouw door haar kracht tot stand komen“.... dan kan die droom, waarvan hier gesproken wordt, den lezer der Openbaring nooit ofte nimmer belofte zijn van komende werkelijkheid. Want de antithese is er, en blijft er ook. Ze zal ook op de markt des levens meer doen, dan de prediking van den klassenstrijd ooit heeft gedaan.

De klassenstrijd.....

Hij heeft vaak en lang het leven beheerscht. Maar hij vindt zijn einde, zegt de Apocalyps. Al blijven de tegenstellingen van arm en rijk, van groot en klein, bestaan, ook om het altaar en den troon van het Beest heen. (vs. 16, vgl. bl. 35, 132, 119, v.). — toch zal die worsteling der klassen eens worden opgegeven en beëindigd. De klassenstrijd zal eerder verdwenen zijn, dan die hem uitroepen, gedacht hebben. Want, volgens hen is hij onvermijdelijk, zolang niet tusschen werkgever en werknemer de vrede geteekend is en het productiestelsel van dezen tijd geweken is⁹⁾. Maar van Patmos gaat de profetie uit, dat de vloek tegen het recht, hetwelk God op den mensch laat gelden, eerder alle klassen vereenigen zal in den stormloop tegen den hemel, dan dat het zegel der gehele wereld zal gehecht zijn aan het recht, hetwelk de mensch laat gelden tegenover den medemensch. De legers, die nu elkaar bekampen, zullen elkaar straks de hand geven, niet omdat ze den vrede vonden onder elkander, maar wijl ze den oorlog samen winnen willen tegen God en zijn Gezalfde.

* * *

Het is te hopen, dat hij de overweging van deze dingen eindelijk een heilzame schaamte kome over alle halfslachtig christendom.

Want dat christendom heeft zich wel vermoeid met veel speculaties over den aard van het merkteken van het Beest en over zijn getal, en het heeft daarbij wel beurtelings zich geïnteresseerd voor de sensationele aankondiging van een „trust der trusten“¹⁰⁾, of van „een Napoleon der beurs“¹¹⁾, of van „de voeten van het wereldbeeld uit Daniël 2, van welk beeld sedert de fransche revolutie de ombuiging van de beenen ter hoogte van de hiel naar de zolen der voeten reeds te zien kwam om straks uit te loopen in de tien teenen van den tienvoudigen Statenbond“ (l)¹²⁾.... en voor veel, veel meer producten van fantasie — maar het heeft nog niet altijd getoond, dat zijn activiteit met betrekking tot de christelijke organisatie in het heden even groot was, als zijn receptiviteit ten aanzien van de schrikbeelden van de antichristelijke organisatie in de toekomst.

Toch zal het daarop almeer moeten bedacht zijn. Kautsky heeft gezegd, dat de Openbaring van Johannes in gloeiende verwen het proletariaat uit den nood tot in een heilzaam van glorie opbeurt; alleen maar.... men moet dat gloeiend beeld ontdoen van de kalmeerende omgeving, waarmee een officiële kerk al deze trekken van het beeld der Openbaring heeft onschadelijk gemaakt¹³⁾.

Die kritiek is onrechtvaardig. Maar er is misschien wel plaats voor de klacht, dat het gloeiende beeld, waarin de Openbaring het christelijk proletariaat der laatste dagen laat omkomen van den honger en laat smoren in bloed, door de kalmeerende omgeving van het officiële christendom wat al te veel van zijn ontzaglijkheid heeft ingeboet.

Daarom moge het hedendaagsche christendom toezien.

Want waarlijk, het heeft niet genoeg aan de theoretische afwijzing, soms met een glimlach van rustige verzekering, van de bedenksels over wereldvrede en eenheidsmoraal, die vóór en na gegeven zijn. Het heeft niet genoeg aan het woord van overigens rechtvaardigen toorn tegen de menschen, die meenen, dat de nieuwe dag en de nieuwe lente en de nieuwe poëzie zullen opbloeien zonder eenige hulp van het christendom; het christendom, dat volgens hen immers niet anders meer heeft dan „de gear van een verflensde bloem“¹⁴⁾. Het

heeft niet genoeg aan het scheldwoord, of het klaagwoord over de menschen, die buiten Christus en zijn Geest om, het gevoel willen kweken, „dat de aarde vol is van de heerlijkheid van het al-eene; 't gevoel van broederschap met alle schepselen en dat we al te saam verbonden in een eeuwige gemeenschap zijn“¹⁵⁾.

Want boven de kritiek op anderen moet gaan de eigen daad.

En die daad, uit eigen beginsel opgekomen, ontbreekt maar al te dikwijls.

Hoe vaak heeft men onder ons tevergeefs betoogd, dat klassenstrijd onze organisaties niet beheerschen mag! Het christendom heeft zijn algemeene eischen voor rijk en arm, werkgever en werknemer, patroon en arbeider. Die moeten elkander kunnen vinden voor Gods aangezicht, want boven het klasse-belang staat Gods ééne liefde en Gods ééne gebod; en niet onze economische belangen alleen, doch boven die alle ons dieper liggend beginsel moet het principe zijn ook van elke maatschappelijke organisatie.

Toch is dat zoo weinig soms in de praktijk beoefend.

Maar dat beginsel, dat door het christendom gepredikt is, zal tenslotte door het anti-christendom worden overgenomen en toegepast. Alleen: in bittere vijandschap tegen kerk en christendom. Rijken en armen vereenigd — en de groote geestelijke worsteling, niet om het dagelijksch brood, doch om de vraagstukken van ziel en eeuwigheid, uitgevochten tot het bittere eind toe! Dat zal straks de leuze zijn van het Beest uit de aarde.

Christenen, schrikt ge niet?

Zijt ge al gewaarschuwd?

Zijt ge bereid, de standen te vereenigen door het beginsel der Liefde Gods? Kunt gij alle standen samenbinden door de liefde des Geestes? Of zal de haat van den Antichrist meer vermogen dan de liefde van den Christen? Zal satans banier meer vermogen dan Christus' avondmaalsdisch?

De klassenstrijd — door de wereld uitgeroepen!

De klassenstrijd — door de wereld afgelast!

En alle standen vereenigd tegen God en Zijn Gezalfde!

Wie nu nog niet voelt, dat alle neutraliteit uit den boeze is, en dat alleen ons geestelijk beginsel ons leiden mag, die zal te laat ervaren, dat de wereld haar eigen dwaasheden straks gauwer herroept dan wij, die ze van haar in menig opzicht hebben overgenomen.

Weest gewaarschuwd, christenen! Het „beest uit de aarde“ mag niet wijzer zijn dan gij.

Want het is de geest van dat Beest geweest, die reeds vroeger, tijdens de Fransche Revolutie, hij monde van Chaumette, getracht heeft, het christendom af te schaffen, van kerken café's te maken, en te boycotten, niet alleen wie tegen den eeredienst van de godin der rede, maar ook, wie niet vóór hem was¹⁶⁾. Het zal diezelfde geest zijn, die den uitroep¹⁷⁾ van Heine:

Es wächst hienieden Brot genug
Für alle Menschenkinder....

zal aanvullen met één enkele uitzonderingsbepaling — voor de christenen.

In dat uur zal de kleine oorlog der klassen afgelast worden voor den grooten krijg tusschen Geest en Beest, God en Satan, Christus en Antichrist. Laat in dat uur, christenen, de grootste bespotting zijn, niet, dat gij uw organisatie niet gereed hadt, maar dat de wereld, voordat zij den heilzaam bouwen gaat der verdraagzaamheid, eerst uit haar boeken schrappen moet haar verzen over den wasdom der liefde en der beschaving, schrappen moet de fantasie van Selma Lagerlöf, dat de Antichrist, als hij komt, „den“ armen brood zal geven, schrappen moet het woord¹⁸⁾ van Henriette Roland Holst:

Al wat door der aarde dagen, opstijgend uit den schoot van Tijd, de groote vader, mensch bond aan menschengenoot in liefde: al wat Menschheid op banen der Eenheid dreef, staat nu op....

Laat men het niet vergeten, dat de tien geboden, die de uiterste consequentie van het onchristelijk maatschappelijk beginsel uitvaardigt, van die der wet Gods het tegenbeeld zijn, en het almeer willen zijn¹⁹⁾. De tijd komt, waarin het woord van Reulig weer wellustig opgehaald wordt: „Het zal een genot voor ons zijn, geestelijken, burgers, en kapitalisten in doodstrijd te zien. Met hun togen gekleed, zullen zij op straat voor onze oogen een langzamen verschrikkelijken hongerdood sterfen. Dat zal onze wraak zijn. Gaarne verkoopen wij onze plaats in den hemel voor het genot, dit schouwspel gade te slaan bij een flesch Bordeaux“²⁰⁾.

Volkomen terecht is de opmerking gemaakt, dat

¹⁰⁾ ibidem.

¹¹⁾ Mr H. P. G. Quack, De Socialisten, I, 4e druk, Amsterdam, P. N. v. Kampen & Zn, 1911, bl. 353, 354.

¹²⁾ Deutschland, Ein Wintermärchen. Aangehaald in Quack, a.w., II, 107.

¹³⁾ Opwaartse Wegen, door H. Roland Holst v. d. Schalk, Rd. Brusse, 1914, 2e druk, bl. 194/5.

¹⁴⁾ Dr J. M. Llovera, Ord. Carm., Beknopt handboek der Christelijke Maatschappijleer (bekroond). Uit het Spaansch door Dr H. Drissen, Ord. Carm., Den Bosch, G. Moesmans Zoon, 1912, bl. 303—305.

¹⁵⁾ Congres van Genu, 187. Aangehaald in Llovera a.w., 304. Men vergelijke Op. 111—12.

aan het program van het socialisme niet mag worden verweten, wat het feitelijk gedrag van veel socialistischen doet zien²¹⁾. Toch geeft de bijbelsche apokalyptiek ons de sombere voorspelling, dat de theorie al meer zal overhellen tot de uiterste consequentie van het aan het christendom antithetisch beginsel (22¹⁾). Niet het christendom, maar zijn vijanden, zullen de verschilpunten, die tusschen beiden liggen, ophalen en zichzelf opdringen, tot dat zij den roes der wazinnige vijandelijkheid zich eraan gedronken zullen hebben; en den beker zullen zij ledigen tot den bodem.

De groote boycot....

Maar ook dan heerscht nog de geest over de stof, de tempel over de markt, het orakel over de beurs. Tempelzangen zullen ook in de laatste dagen rijzen tot God en het Lam:

Laat ze razen, oorlog blazen,
Zij verhasen geen gemoet,
Dat Gij zaligt met gena-licht,
Rein gewasschen door Uw bloed.

Die U eren, triomferen:
Zij braveren rimp en noodt.
Van de liefde, die u griedde
Scheit geen levens tijd noch doodt.²²⁾

K. S.

²¹⁾ Dr J. R. Slotemaker de Bruine, Christelijk Sociale Studiën, 2e dr., 1910, 227—232.

²²⁾ Johannes van Vollenhove, Gelooftionel door Chr. kracht.

LITERATUUR EN KUNST.

Ook nog deze week moet het vervolgartikel overstaan met het oog op boekbespreking.

Marie Diers, Het Levende Hout.

Van de Duitsche romanière, Marie Diers, wier geschriften ook in ons land gereeden ingang vonden, verscheen bij den Uitgever Schoonderbeek te Laren weer een nieuw boek in vertaling „Het levende hout“.

Als vele auteurs — ik herinner aan Ina Boudier-Bakker — heeft Marie Diers een zeker thema, dat telkens in haar boeken terugkeert, al is het natuurlijk in variatie van vorm. Dat thema is: het elkaar niet begrijpen van ouders en kinderen, als bron van veel levensleed aan beide zijden. 't Duidelijkst en ook het mooist spreekt deze gedachte uit „De brieven van den ouden Josias“, 't mooist daarom, wijl groote, maar te veel eischende liefde de oorzaak is van de verwijdering tusschen vader en dochter, en die liefde door alle hardheid heen schemert.

„Het levende hout“ behandelt hetzelfde thema, maar de uitkomst is tegengesteld aan die van „De brieven....“

Een rijk houthandelaar, Zinna, heeft een eenigen zoon, dien hij echter „een droomer“ noemt, omdat het geld geen bekoring voor hem heeft. „Een mufte kamer“ noemt Gerhard, de zoon, den rijkdom. Heel z'n hart gaat uit naar beeldhouwwerk, vooral sinds hij als jongen getroffen is door een prachtig Christusbeeld, „een lijdende God aan het hout“. Zulk een beeld wil hij maken, altijd ziet hij het weer voor z'n geestes oog; hij heeft maar één streven, z'n ideaal te kunnen verwezenlijken. Den vader verdriet deze abstractie. Hij doet alles, om den zoon „een mensch“ te maken. Maar hij bereikt eer het omgekeerde. Als hij b.v. den jongen eens vertelt van zijn armelijke en strijdvolle jeugd, in de hoop, dat Gerd hierdoor de waarde van zijn rijkdommen zal gaan beseffen, is het effect juist, dat deze armoede begeert om harden arbeid als levensnoodzaak te gevoelen.

Zoo komt gaandeweg scheiding tusschen vader en zoon. En die scheiding wordt een feit, als Gerd het vaderlijk huis verlaat, om in Berlijn te gaan studeren in het vak van zijn keuze. Onder den liefdevollen invloed van een oude tante, Fine-moei, een goedge sloof, komt aldaar de rust in zijn gemoed en dat begunstigt de ontplooiing van zijn talent. Tegen den zin van z'n vader trouwt hij een arm meisje, maar, 't duurt niet lang, of Gerd's roem is gevestigd en daarmee zijn bestaan. En hij bereikt ook z'n levensideaal in het vervaardigen van „een christus aan het kruis“. Dat werk wordt ook in ander opzicht z'n levensgeluk, wijl z'n vrouw, die hem te voren weinig begreep, nu z'n werk verstaat en hem ten volle haar liefde wijdt. Tegenover het nieuwe geluk van Gerd staat dan de armoede van den vader, die in de desillusie van z'n leven, omdat z'n berekening-huwelijk een volkomen mislukking blijkt, leert erkennen, dat geld niet gelukkig maken kan.

Zoo is de inhoud van dezen roman, die, in den opzet aan „De Brieven...“ gelijkt, maar in de verdere bewerking geheel verschilt, zooals men ziet, niet tot zijn voordeel. Want, waar het ontroerende van de geschiedenis van den ouden Josias juist is, dat hij, als de dood de scheiding absoluut heeft gemaakt, z'n fout inziet en deemoedig belijdt, komt hier alles terecht. En daarmee is „Het levende hout“ een roman geworden, zooals er honderden zijn, met niets bijzonders. „De Brieven...“ beelden een levenstragedie uit, diep en smartelijk aan alle kanten, „Het levende hout“ is niets meer dan een

goed geschr...
menten, groe...
strakke, sch...
van de grouc...
„De Brieven...“
telkens weer...
gelijke geval...
hout“ geeft...
uw diepste v...
het verloop...

Veel mind...
In „De Bri...
ment in de...
legsel, dat l...
dan van hee...
wing van de...
zich schept...
aan, en de...
dachten we...
„geen bezwi...
heerlijke fie...
gen(d), het...
zelfs de ove...
wegsterven...
gevoel zelfs...
nende opme...
over „het l...
zegt, dat hi...
bidden, ma...
toch niet hi...
echte dkte...
werkt versl...
nu eenmaal...
grip „vroon...
als Zinna...
niet vroon...
vader, het...
Deze en...
euzen sfeer...
voor ons t...
de allereer...
qualiteiten...
een boek in...
en willen...
dezen rom...
Dr Herders...
hond en geg...
Men vergel...
Rubbens v...
welke we...
Wij moge...
hij onze be...
dat hij di...
doeling nog...
zien van d...
waarden...
Wie daa...
neme de...
mans „De...
zeven zorg...
nieuwste b...

G. Themme

Mej. Th...
men, is e...
arbeid wa...
derscheidt...
van comp...
zich haar...
den dremp...
tuur, en d...
Wegen“...
andere W...
kort zalv...
Voor z...
haar schr...
bliceren...
schriften...
de period...
bijdragen...
Van dez...
gesteld, d...
Arahem...
lijke begin...
't Is de...
men naar...
Themmen...
een ander...
krijgt nu...
daar nerg...
senbundel...
stelling, a...
Het zij d...
waarvan...
voren, in...
een m.i....

Wat be...
den inho...
vertelt g...
ze doet...
komt. Oo...
dikwijls...
tjes“) he...
kleur der...
Er loo...
die van...
stuk is...
deze ged...

⁸⁾ Prof. I. P. de Voors, Socialisatieproblemen van Arbeid en Gemeenschap, Ned. Bibl., 1920, bl. 140.

⁹⁾ Prof. Dr G. Heering, De Tijden roepen. Een woord tot de religieuze Jongeren, 2e druk, Rotterdam, „De Tijdstroom“, 1924, bl. 23.

¹⁰⁾ Philip Mauro, 666, Het getal des menschen, 2e dr., Kampen, J. H. Kok, 1915, bl. 198, v.; vgl. Dr V. Hepp, De Antichrist, 1e dr., Kampen, 232, v.

¹¹⁾ Joh. de Heer, De Opname der geloovigen, Ermelo, z. j. 18.

¹²⁾ Joh. de Heer, De komende Rechter en de einderis der volken in Armageddon, Ermelo, z. j. 59.

¹³⁾ Dr J. R. Slotemaker de Bruine, Het Christendom en het sociale leven, art. in Stemmen des Tijds, Utrecht Ruys, Jan, 1923, bl. 282.

¹⁴⁾ Kees Meyer, Naar de Toekomst, Ploegma, Zeist, 1924, bl. 127.